

УДК 332. 122. 6: 336. 027. 2

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ОФШОРНОГО БІЗНЕСУ

*Красільнікова В.Ю., студ., Гавриленко Ю.В., студ.**Кременчуцький державний політехнічний університет імені Михайла Остроградського
39600 м. Кременчук, вул. Першотравнева 20**E-mail:*

Рассматривается становление и нынешнее состояние дел в мировом и украинском оффшорном бизнесе, рассматриваются позитивные и негативные стороны существования оффшорных зон, рассматриваются актуальные проблемы контроля над оффшорными зонами.

Ключові слова: офшорна зона, валютно-фінансовий режим найбільшого сприяння, подвійний валютний контроль.

In this article was revealed a formation and current status of an off-shore business in the world and in Ukraine particularly; advantages and disadvantages of off-shore zones, and also it were discovered relevant problems of off-shore zones control.

Key words: off-shore zones, currency and finance regime of largest assistance, dual currency exchange regulation.

Вступ. На сьогоднішній день одним з найважливіших завдань будь-якої держави є правовий контроль над офшорним бізнесом. Адже бізнесмени, що прикриваються офшорними операціями з метою "відмивання грошей", переходять у тіньовий сектор діяльності і ставлять у глухий кут економічний розвиток, перешкоджають протіканню трансформаційних процесів, спрямованих на поліпшення добробуту країни. В Україні тіньова діяльність в офшорному бізнесі також чинить негативний вплив на економічне зростання.

Сучасні економічні перетворення в Україні спрямовані, перш за все, на формування ринкової економіки, поступове входження до Європейського економічного союзу і боротьбу з тіньовою економікою. Для подальшої стабілізації і розвитку економіки країни потрібні інвестиції і кредити, широкий розвиток зовнішньоекономічних зв'язків з іншими державами, залучення інвесторів, відкриття вільних економічних зон на території країни, які б реально діяли, відповідали своєму призначенню і перебували під суворим правовим контролем з боку держави.

Аналіз попередніх досліджень. Проблема існування офшорних зон має суперечливий характер. Часто дискутується питання про те, чи потрібні офшорні зони взагалі і як вони впливають на економічний розвиток держави в цілому. Так, Н.В. Ворнавський [1] підкреслює роль офшорних зон у світовому розвитку, при цьому упускаючи їх значення безпосередньо для окремої держави. Інший відомий фахівець В.Р. Денберг, [2], підкреслюючи роль і значення офшорних зон для держави, одночасно вказує, що контроль з боку держави не обов'язковий. В своїй публікації В.А. Левєртов [3] обґрунтовує на практичних прикладах те, що офшорні зони негативно впливають на економічний розвиток держави, з якої вивозяться значні капітали, і при цьому руйнується економічна стабільність. Отже, всі ці концепції підкреслюють

неоднозначність даного питання, яке вимагає глибокого теоретичного вивчення та аналізу.

Мета роботи. Аналіз стану справ у світовому та українському офшорному бізнесі; виявлення актуальних проблем та внесення пропозицій щодо покращення валютно-фінансового режиму в офшорних зонах

Матеріал і результати дослідження. Поняття «offshore» означає «поза берегом». Офшорні зони з'явилися на економічній карті світу приблизно у 60ті роки, коли виникла концепція вільних економічних зон. У сучасному світі, разом із терміном «офшорна зона», використовуються поняття «податковий притулок» і «податкова гавань». Використання офшорних схем не є виключно сучасним явищем. Коли стародавні Афіни ввели двопроцентний імпорнтний та експортний податок, то грецькі і фінікійські купці почали робити об'їзд у двадцять миль, щоб уникнути сплати цих зборів. Незабаром невеликі сусідні острови стали притулками для безмитної та безподаткової торгівлі і місцями накопичення для контрабандного ввезення товарів до Афін без сплати податків. На теперішньому етапі офшорні зони є одним із різновидів вільних економічних зон.

Загальна кількість офшорних зон у світі визначається дуже умовно. Процес їх виникнення та зникнення є відносно динамічним. Фахівці сьогодні називають понад 60 стійких комплексних офшорних центрів, де традиційно функціонують офшорні компанії. З європейських офшорних центрів найбільш відомі Гібралтар, Ліхтенштейн, Андорра, Монако, острови Джерсі, Гернсі, Сарк, Кіпр, Мальта, Мен, Чорногорія; у Центральній Америці – Панама, Коста - Ріка, Бермудські, Віргінські, Багамські Острови, Кайман, Барбадос, Антигуа і Барбада, а також острови Теркс і Кайокс, Аруба, Кюрасао. На Африканському континенті найбільшими офшорними зонами є Ліберія та Маврикій. Тихоокеанський регіон представлений Науру, Фіджі, За-

хідним Самоа; Південно-Східна Азія – Гонконгом та малайзійським островом Лабуан. У зоні Перської затоки найбільший офшорний центр знаходиться у Державі Бахрейн [4].

У діючих класифікаціях офшорні зони належать до сервісних вільно-економічних зон, особливою яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового, фіскального режиму, високого рівня банківської і комерційної секретності, лояльність державного регулювання. Термін «Офшорна зона» у загальному розумінні має на увазі будь-яку країну з низькою або нульовою податковою ставкою на всі або окремі категорії доходів, певний рівень банківської або комерційної секретності, мінімальну або повну відсутність резервних вимог центрального банку або обмежень по конвертованій валюті. Крім того, більшість офшорних зон має відносно прості вимоги з ліцензування і регулювання діяльності фінансових компаній і інших фірм.

Офшори мають велику кількість переваг, які вигідно відрізняють їх від інших (не офшорних) зон, які можна об'єднати поняттям «валютно-фінансовий режим найбільшого сприяння» [5,6].

Багато офшорних юрисдикцій стягують податки. Проте всі вони або не стягують прибутковий податок узагалі, або стягують його тільки з певних категорій доходу, або стягують податок більш низький, ніж у тій країні, де платники є податковими резидентами. Відсутність прибуткового податку, як правило, є частиною політики залучення іноземного капіталу. У ряді випадків прибутковий податок не вводиться внаслідок бідності значної частини населення. Багато податкових притулків у басейні Карибського моря є невеликими, малорозвиненими країнами з бідним населенням. У цих умовах країна може мати значно більший прибуток при низькому рівні податків і зборів. Важливою особливістю більшості офшорних територій є надання пільгового податкового режиму і виконання вимоги проведення ділових операцій за межами країни, де офіційно зареєстрована офшорна компанія.

Особливістю офшорних юрисдикцій є наявність надмірно жорстких правил захисту банківської і комерційної таємниці. Вони відмовляють у порушенні своїх бар'єрів секретності навіть тоді, коли є серйозне порушення законів іншої країни. З цієї точки зору розрізняють дві категорії офшорних юрисдикцій: країни, які відмовляють у послабленні своєї секретності, не дивлячись на використання режиму секретності в злочинних цілях; країни, які дозволяють законні розслідування в належних випадках.

Офшорні юрисдикції мають, як правило, систему подвійного валютного контролю. В її основу поставлена відмінність між резидентами і нерезидентами, а також між національною і іноземною валютами. Загальне правило таке: резиденти піддаються валютному контролю, а нерезиденти валютному

контролю не піддаються. Проте нерезиденти піддаються звичайному контролю відносно місцевої валюти, яка діє на конкретній території.

Більшість офшорних юрисдикцій мають відмінні засоби зв'язку, особливо добрі телефонні, кабельні і телексі послуги зв'язку для з'єднання їх з іншими країнами. Багато хто має також відмінний повітряний зв'язок.

Використання офшорних юрисдикцій дає можливість розміщувати капітал у твердій валюті в надійних банках світу. Великі компанії з визнаною міжнародною репутацією мають у своєму розпорядженні можливість відкривати для своїх клієнтів рахунки в першокласних зарубіжних банках. Офшорній фірмі може бути відкритий валютний банківський рахунок у зарубіжному банку. Такий рахунок може використовуватися для безготівкових розрахунків, здійснення інших операцій (перекази, акредитиви, банківські гарантії) або для акумуляції неформальних фондів коштів як "скарбничка" грошей.

Останнім часом в офшорному бізнесі намітився ряд «неприємних моментів», що відштовхує від нього значну кількість ділових структур. Наприклад, органи фінансового контролю Сполучених Штатів Америки та Європи уважно відстежують всі угоди за участю офшорного капіталу. Крім того, в деяких країнах набуває чинності спеціальне законодавство щодо зниження податкових втрат від подібних фірм. До офшорних компаній з крайньою недовірою ставляться також державні та банківські структури, що спричиняє труднощі з кредитуванням.

Уперше українські бізнесмени отримали можливість відкривати офшорні компанії в 1991 році. В квітні 1991 року швейцарська компанія Riggs Walmet Group оголосила про те, що виходить на український ринок з пропозицією про організацію компанії. Пропонувалася не тільки допомога в створенні безподаткових компаній, але й підтримка їх діяльності – внесення щорічних внесків до бюджету країни базування, організація щорічних зборів акціонерів, складання балансів і т.п. Поступово, офшорні схеми все частіше стали спиратися не тільки на угоди купівлі-продажу, але й на лізингові комісійні, трастові, страхові і інші договоро-правові форми здійснення складних комерційних операцій. У схемах цього типу широко використовуються спеціалізовані компанії, розташовані в зонах податкових пільг. В останні роки українські банки і фінансові компанії використовують офшорні схеми діяльності на світових ринках цінних паперів.

Сьогодні офшорні компанії, що є інституціональною складовою непрозорого сектора економіки, використовуються як для нелегального, так і для легального ведення бізнесу. Нелегальний бізнес використовує офшори для відмивання грошей і приховування прибутків, отриманих від кримінальних видів бізнесу. Легальний бізнес іноді

також використовує офшори для незаконних операцій з приховування прибутків та ухилення від сплати податків, однак частіше — для побудови легальних податкових схем.

При експорті товарів із України ціна може бути значно нижче, щоб прибуток, який мав потрапити під оподаткування, залишився в офшорній компанії. В іншому випадку ціну може бути завищено для отримання в подальшому значно більшої, ніж за законом, суми відшкодування податку на додану

вартість. При імпорті товарів в Україну з використанням офшорних компаній ціна, як правило, занижується для мінімізації податкових і митних відрахувань при перетині кордону.

У табл. 1, 2 наведені дані щодо кількості підприємств з іноземними інвестиціями (ПІІ), дані про обсяги інвестованих в Україну коштів та обсяги експортних операцій [7].

Таблиця 1 – Структура інвестицій та експорту в Україну підприємств з іноземними інвестиціями, зареєстрованими в країнах-офшорах на кінець 2005 року (млн. \$)

Країна-офшор	ПІІ	Інвестиції	Експорт	Експорт/інвестиції, %
Віргінські острови	38	26	12	46,2
Кіпр	208	126	27	21,4
Панама	25	4,4	0,9	20,5
Ірландія	124	42	1,5	3,6
Багамські острови	38	13	0,1	0,8
Люксембург	18	6	0,04	0,7
Ліхтенштейн	64	123	0,7	0,6
Всього:	515	340,4	42,24	12,4

Таблиця 2 – Структура інвестицій та експорту в Україну підприємств з іноземними інвестиціями, зареєстрованими в країнах-офшорах на кінець 2006 року (млн. \$)

Країна-офшор	ПІІ	Інвестиції	Експорт	Експорт/інвестиції, %
Віргінські острови	50	83	18	21,7
Кіпр	273	150	52	34,7
Панама	28	4,4	14	318,2
Ірландія	144	63	63	100
Багамські острови	53	23	20	87
Люксембург	23	4,6	2	43,5
Ліхтенштейн	72	85,4	0,15	0,2
Всього:	643	413,4	169,15	40,9

Дані, наведені в таблицях, свідчать про значне зростання за рік кількості підприємств з іноземними інвестиціями, експорту продукції та обсягів інвестицій. А це підтверджує те, що велика кількість українських підприємств працюють через країни-офшори. Інвестиції, які здійснюються в економіку України, зросли на 73 млн. \$. Вони певною часткою складаються із реінвестованих за допомогою офшорних компаній українських капіталів.

Сьогодні основною офшорною зоною для українських бізнесменів став Кіпр. Важливим та актуальним є питання укладання двостороннього договору про уникнення подвійного оподаткування між Україною та Кіпром. Як відомо, у відносинах із цією країною угода діє ще з часів СРСР. Її положення значною мірою підсилюють офшорну тіньову складову економіки України.

За показником залучення прямих іноземних інвестицій Кіпр випередив США, Німеччину, Росію та всі інші держави. [8]

Рух фінансових ресурсів між Україною та Кіпром можна поділити на декілька етапів. На першому етапі з України на Кіпр переміщуються грошові

кошти, що «втекли» від оподаткування відповідно до укладених зовнішньоекономічних контрактів між суб'єктами господарювання. Між першим і другим етапами кошти здобувають нових, як правило, підставних (формальних) хазяїв. Потім, ідентифікуючись як іноземні інвестиції, вже легально повертаються в економіку України, користуючись передбаченими національним законодавством пільгами, а також пільгами відповідно до Угоди між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна.

Після одержання і розподілу прибутку на підприємствах, де працювали ці інвестиційні кошти, вже у вигляді, наприклад, дивідендів вони знову відправляються на Кіпр. Третій етап замикає цей цикл, і все починається спочатку. Причому на всіх описаних етапах держава не одержує нічого у вигляді податків.

Сьогодні вибір притулку залежить від головної мети платника податків у використанні послуг офшорної юрисдикції фінансової секретності. Наприклад, широко визнано, що Бермуди є країною вибо-

ру в галузі дочірніх страхових компаній. У питаннях утворення корпорацій Панама визнана провідною в галузі податкових притулків. Кількість створених там корпорацій більша, ніж у всіх податкових притулках Північної і Південної Америки узятих разом.

У випадках кримінального використання податкових притулків їх вибір визначається природою конкретного злочину. Наприклад, контрабандисти часто проводять банківські операції через Кайманові і Багамські острови і Панаму; на Св. Вінсенті знаходяться професіонали банківського шахрайства; міжнародна контрабанда зброєю процвітає в Панамі.

Останнім часом в Україні створені правові основи контролю над офшорним бізнесом. Відповідно до Закону України «Про валютне регулювання і валютний контроль» [9] органами валютного регулювання в Україні визначено Кабінет Міністрів України та Національний банк України, які видають нормативно-правові акти у сферах валютного регулювання та валютного контролю, а також здійснюють інші повноваження, визначені валютним законодавством України. Також визначено, що умови і порядок проведення валютних операцій з використанням валюти України нерезидентами в Україні або між резидентами і нерезидентами, а також перелік країн, із фізичними і юридичними особами, яким дозволяється проводити такі операції, встановлюється Національним банком України. В законопроекті виписано норми про особливості здійснення окремих валютних операцій, пов'язаних із рухом капіталу, відповідно до яких, такі операції регулюються Національним банком України шляхом установлення вимоги щодо використання спеціального рахунку або вимоги про резервування. Також передбачена обов'язковість використання спеціального рахунку резидентом при здійсненні валютних операцій у випадку, якщо сума валютної операції перевищує 100 000 євро на рік. Передбачається також, що фізичні особи (резиденти та нерезиденти) мають право одноразово вивозити за межі України готівкову іноземну валюту та/або валюту України без обмежень. Одноразове вивезення з України фізичними особами – резидентами та фізичними особами – нерезидентами готівкової іноземної валюти та/або валюти України в понад 10 000 євро підлягає декларуванню. За українським законодавством, операції, укладені з порушенням чинного законодавства, є недійсними. За незаконне відкриття або використання за межами України валютних рахунків, а також за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, передбачена кримінальна відповідальність [10].

Висновки. Кожна країна зацікавлена в створенні офшорних зон, які забезпечують їй стабілізацію і гармонійний розвиток економіки. Проте тіньовий сектор в економіці, залучаючи офшорний бізнес до свого середовища, гальмує економічний розвиток країни. Ось чому сьогодні є актуальним впровадження економічних програм, спрямованих на боротьбу із проникненням тіньової економіки в діяльність офшорних зон. Для розробки найбільш оптимальної стратегії економічного розвитку доцільними є такі заходи:

- внесення змін і доповнень до чинного законодавства по контролю над діяльністю нерезидентів у офшорних зонах;
- розробка продуктивних схем діяльності в офшорних зонах відповідно до накопиченого міжнародного досвіду;
- при формуванні державної економічної політики, першорядним є завдання боротьби з «відмиванням тіньових капіталів», одержаних в офшорних зонах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ворнавіський Н.В. Характерні особливості офшорних зон // Економіка та бізнес.- 2001. - №3. - С.32.
2. Денберг В.Р. Налогообложение в офшорных зонах. – М.: Наука.1999. – С.21
3. Левертов В.А. Для кого потрібні офшорні зони // Українська інвестиційна газета від 12-18 листопада 2001. - №45.
4. Перелік офшорних зон // Податки та бухгалтерський облік. – вересень 2004. - №71. – С.43 - 44.
5. Хмелевський І. Офшори: плавання у відкритому морі податкового законодавства // Податки та бухгалтерський облік. - Травень, 2006. - №43. – С.45 - 56.
6. Кримінальний кодекс України//стаття 208 «Незаконне відмивання або використання за межами України валютних рахунків» від 01.09.2001 року із змінами та доповненнями включно до 01.12.2005 року.
7. Електронний ресурс: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Закон України «Про валютне регулювання і валютний контроль» від 11.04.2007 року.
9. Кримінальний кодекс України//стаття 209 «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 01.09.2001 року із змінами та доповненнями включно до 01.12.2005 року.
10. <http://www.offshores.com.ua/cgi-bin/>

Стаття надійшла 26.09.2007р.
Рекомендовано до друку к.е.н.
Маслак О.І.